

УДК 332.2:332.33

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ВПЛИВУ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АДМІНІСТРАТИВНОГО РАЙОНУ

Ковальчук І.П., доктор географічних наук, професор
Хінцінська К.О., магістр

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Висвітлено проблемні питання досліджень трансформаційних процесів, що відбуваються у сфері землекористування адміністративного району (на прикладі стану земельних ресурсів районів Київської області та його змін на етапі реформування земельних відносин).

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування земельних відносин постають гострі проблеми забезпечення збереження земельних ресурсів та раціонального використання земельного ресурсного потенціалу. Трансформаційні процеси, що відбуваються у сфері землекористування, часто мають непрогнозований, волюнтаристський характер і призводять до того, що з кожним роком якість земельних ресурсів не підвищується й набуває ознак кризового стану. Разом з погіршенням стану земель погіршується і ситуація в українському селі.

Для прискорення процесів відродження сільської місцевості, зростання ефективності використання сільськогосподарських угідь потрібне залучення у практичну діяльність з реформування земельних відносин усіх груп населення, як безпосередньо пов'язаних із використанням земель, так і зайнятих в інших сфе-

рах (промисловість, будівництво, сфера обслуговування). Це потребує відповідного наукового обґрунтування.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Значний внесок в опрацювання теоретичних засад і досліджень трансформаційних процесів у використанні земельних ресурсів України зробили вчені економісти-аграрії І.С. Будзілович, П.І. Гайдуцький, Г.Д. Гуцуляк, Б.М. Данилишин, І.Р. Михасюк, П.Т. Саблук, М.М. Федоров, М.А. Хвесик, В.В. Юрчишин та ін. Глибоко досліджували проблеми раціонального використання та охорони земельних ресурсів, економісти-землевпорядники Д.С. Добряк, О.П. Канащ, Л.Я. Новаковський, А.М. Третьак, А.Д. Юрченко та ін. Не менше уваги цим процесам приділяли й фахівці географічного профілю — А.І. Доценко, М.Г. Кіт, І.П. Ковальчук, Я.Б. Олійник, М.Д. Пістун, С.П. Позняк, О.Г. Топчійов, П.Г. Шищенко, та ін.

Метою статті є дослідження проблемних питань використання земельних ресурсів у районах та оцінювання гостроти проблем, зумовлених розвитком трансформаційних процесів у землекористуванні, виникнення яких пов'язано з недостатнім соціально-економічним розвитком територій, нераціональним використанням земельних ресурсів або використанням земель не за цільовим призначенням, задіянням таких технологій обробітку ґрунтів і вирощування рослин, які негативно впливають на екологічний стан земель, виснажують ґрунт, створюють ризики деградації земельних і пов'язаних із ними водних та лісових ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Земля в сільському господарстві — основний засіб виробництва. Вона просторово обмежена, тому повинна використовуватися максимально ефективно. Земля має особливість, якої не мають інші засоби виробництва, що поступово зношуються. На відміну від них, стан земельних ресурсів при правильній їх експлуатації постійно поліпшується. А це зобов'язує сільгоспвиробників так організувати землеробство, щоб кожний рік не тільки збільшувати виробництво сільгосппродукції, але й підвищувати родючість ґрунтів [3].

Проте нині, на жаль, робиться ставка не на підвищення родючості ґрунтів, а на максимальний прибуток із виробництва сільськогосподарської продукції, що призведе до виснаження ґрунтів.

Використання землі супроводжується перетворенням і зміною основних її природних первісних властивостей, виникненням нових. У сільському господарстві ефективним є перетворення земельних угідь у рілля. Розорювання площ, раніше покритих трав'яною рослин-

ністю, зрошення в засушливих та осушення боліт у перезволожених регіонах, збільшення внаслідок цього площі ріллі сприяє ефективному зростанню виробництва сільськогосподарської продукції й супроводжується глибоким перетворенням навколишнього середовища. Нерідко ці перетворення стають небажаними, виходячи за межі початкових наслідків. В Україні ріллі 33,3 млн га, або 80% площі сільськогосподарських угідь; 2,2 млн га сіножатей (5% сільськогосподарських угідь); 5,2 млн га пасовищ (11% сільськогосподарських угідь) [4].

За даними Головного управління статистики у Київській області за 2010 рік, характер та інтенсивність використання земель в її адміністративних районах суттєво відрізняється. Площі, зайняті під посівами сільськогосподарських культур, відрізняються в 10 разів. Така велика амплітуда коливання площ ріллі та сільськогосподарських угідь залежить від загальної площі району, родючості ґрунтів, частки території, зайнятої іншими видами угідь, і від господарської спеціалізації району.

Співвідношення площ посівів сільськогосподарських культур у районах Київської області (станом на 2010 р.) показано на рисунку. До посівної площі входять зернові (займають більшу частину посівів), технічні, картопля й овочеві та кормові культури. Найбільша площа посівів у Білоцерківському, Переяслав-Хмельницькому, Сквирському, Кагарлицькому районах. Найменша — у Бородянському, Вишгородському, Поліському районах. З аналізу розміщення видно, що райони з найменшою площею посівів знаходяться у природній зоні Полісся, а з найбільшою — в Лісостепу. Така геогра-

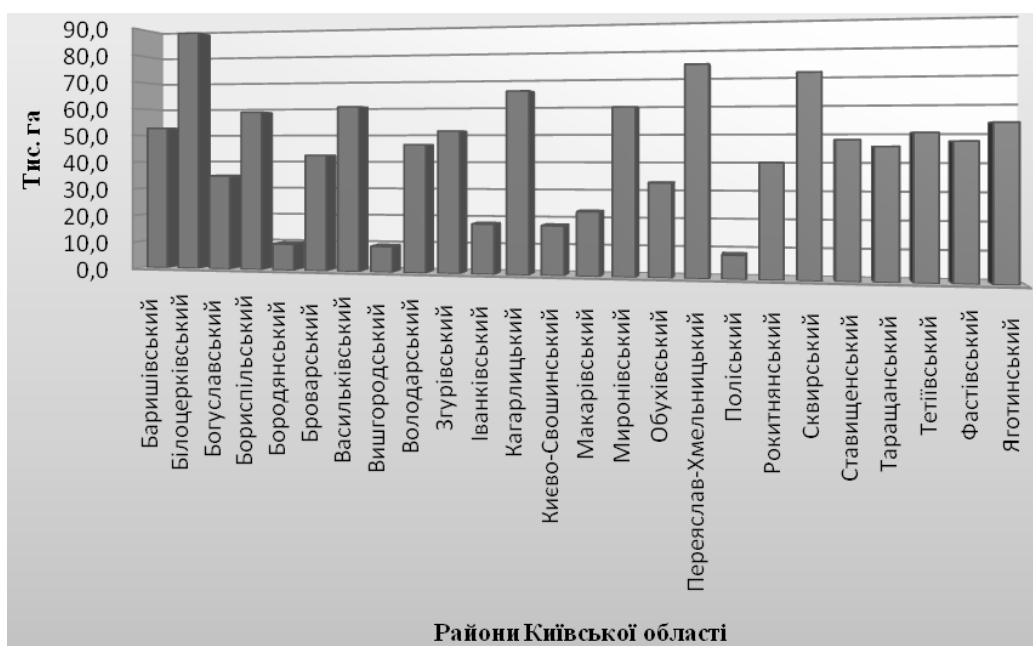

Рис. Посівна площа у районах Київської області станом на 2010 р.

фія посівів свідчить про суттєвий вплив на сільськогосподарську діяльність природно-кліматичних умов.

У результаті трансформаційних процесів, які відбуваються в землекористуванні й структурі угідь за роки незалежності України, характер використання земельних ресурсів значно змінився.

У Законі України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року відображено основні принципи раціонального використання та охорони земель. В ньому зазначено, що власники землі й землекористувачі, суб'єкти земельних прав зобов'язані ефективно використовувати землю за цільовим призначенням, застосовувати природоохоронні технології виробництва, підвищувати родючість землі, не допускати погіршення екологічної ситуації на території внаслідок виробничо-господарської діяльності [2].

У сучасних умовах стан використання земельно-ресурсного потенціалу району не відповідає вимогам згаданого

Закону, бо при господарській діяльності та антропогенному впливі порушено норми екологічно безпечного природокористування, співвідношення площ угідь не відповідає стандартам. Частка ріллі значно більша, ніж площі, зайняті пасовищами, сіножатями, землями водного фонду і лісогосподарського призначення.

Господарська діяльність без впровадження ґрунтозахисних заходів та за відсутності робіт із відтворення родючості ґрунтів як дуже важливої складової навколишнього середовища й засобу виробництва призвела до прогресуючої їх деградації.

Використання та охорона земель сільськогосподарського призначення повинні базуватися на основі комплексу взаємозв'язаних і хронологічно узгоджених заходів, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері забезпечення раціонального землекористування, збереження й відтворення земельних ресурсів [2]. Тому необхідне втручання

органів державної влади для поліпшення використання земельних ресурсів. Головним управлінням Держкомзему в Київській області та його територіальними органами була розроблена і вже ухвалена депутатами Київської обласної ради «Програма розвитку земельних відносин, використання та охорони земель у Київській області на період 2012–2016 роки».

Основна риса Програми полягає в акценті на здійсненні державної політики, спрямованої на збалансоване забезпечення потреб населення і галузей економіки у земельних ресурсах; раціональне використання та охорону земель, захист їх від виснаження, деградації, забруднення; підвищення врожайності сільськогосподарських культур; збільшення обсягу виробництва високоякісної й екологічно чистої продукції та забезпечення продовольчої безпеки держави; збереження ландшафтного й біотичного різноманіття та створення екологічно безпечних умов проживання населення і провадження господарської діяльності.

Крім того, Програма спрямована на забезпечення пріоритету екобезпеки у процесі використання земель, раціональне розміщення та оптимальне забезпечення земельними ресурсами виробничих сил, гармонійне поєднання господарської діяльності з охороною

довкілля, захисту ґрунтів від ерозії й створення на цій основі умов зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольчої безпеки області.

Пріоритетним у здійсненні земельної політики буде розроблення необхідної землевпорядної та містобудівної документації, проведення інвентаризації земель, топографо-геодезичних робіт, оцінки земель, складання схем землеустрою і техніко-економічного обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних утворень, розроблення робочих проектів землеустрою щодо рекультивативних порушених земель, захисту земель від ерозії, підтоплення та інших небезпечних геологічних процесів [5].

Висновки. На жаль, нині існує дуже багато проблемних питань щодо трансформаційних процесів у використанні земельно-ресурсного потенціалу адміністративних районів Київської області. Це пов'язано, насамперед, із господарською діяльністю людини. Щороку відбуваються трансформаційні процеси, тому мета державної політики має полягати в забезпеченні поліпшення стану земельних ресурсів. Уже розроблена Програма, спрямована на раціональне використання земель, і держава повинна сприяти її реалізації у повній мірі.

Список літератури

1. Євсюков Т.О. Концептуальні засади безпечного землекористування / Т.О. Євсюков, А.Г. Мартин // Землеустрій і кадастр. – 2010. – № 1. – С. 26–29.
2. Закон України «Про охорону земель» : прийнятий 19 червня 2003 року № 962-IV // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 349.
3. Царенко О.М. Економіка розвитку : підручник / О.М. Царенко. – Суми : Унів. кн., 2004. – 589 с.
4. Черевко Г.В. Економіка природокористування / Г.В. Черевко, М.І. Яцків. – Львів : Світ, 1995. – 208 с.

5. <http://kievoblzem.org/int> «Програма використання та охорони земель у Київській області на період 2012–2016 роки».

6. <http://oblstat.kiev.ukrstat.gov.ua/> Головне управління статистики у Київській області, Геополітична характеристика районів Київської області, вся посівна площа (усі категорії господарств).

* * *

Освещены проблемные вопросы исследований трансформационных процессов, происходящих в сфере землепользования административного района (на примере состояния земельных ресурсов районов Киевской области и его изменений на этапе реформирования земельных отношений).

* * *

Problem questions studies of transformation processes in the field of land-use administrative area (for example, the state of the land area of Kiev region and its changes at the stage of land reform).

УДК 332.2

ФРАГМЕНТАЦІЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Попов А.С., кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Досліджено та охарактеризовано головні причини виникнення фрагментації земель. Визначено позитивний і негативний вплив фрагментації на формування сталого землекористування сільськогосподарських підприємств. Показано зв'язок між фрагментацією й покинутими земельними ділянками.

Постановка проблеми. Недоліки в організаційно-територіальній системі землекористування, масова приватизація та реорганізація сільськогосподарських підприємств за принципом справедливого розподілу земель без урахування аспектів їх управління призвели до неефективності й неконкурентоспроможності аграрного сектора економіки. Однією з причин такого становища, зумовлених земельною реформою, є фрагментація сільськогосподарського землекористуван-

ня. Тому постає питання визначення головних причин виникнення фрагментації землекористування та її впливу на формування сталого землекористування сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема фрагментації землекористування, яка стоїть на заваді ефективного розвитку сільських територій, частково висвітлена в працях В.М. Кілочка [1], А.М. Третяка [2], А.М. Шворака [3]. На міжнародному рівні вона до-